

bitig

MSKÜ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

bitig

MSKU Journal of Faculty
of Letters and Humanities

Sorumlu Yazar

Corresponding Author

Prof. Dr. Pervin ÇAPAN

Adres: Muğla Sıtkı Koçman
Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü

e-posta: cpervin@mu.edu.tr;
pervincapan59@gmail.com

0000-0003-2929-5247

Gönderim Tarihi / Received

11.04.2021

Kabul Tarihi / Accepted

03.05.2021

Atıf / Citation

Çapan, Pervin (2021),
“Tezkirelerde Şair Yaratılış
Üzerine Kullanılan İfade
Kalıpları”, *bitig Edebiyat
Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, s.
13-25.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Research Article

Tezkirelerde Şair Yaratılış Üzerine Kullanılan İfade Kalıpları

Expression Patterns Used on Genesis as a Poet in Tezkires

Öz

Tezkirelerde şairlerin biyografik bilgi ve değerlendirmelerinin yanında, onların edebî şahsiyetlerini ve sanat kapasitelerini açığa çıkaran bilgi ve tanıtımlara da yer verilmiştir. Bunlar şairlerin sanat güçleriyle yaratılışları arasındaki münasebet, tabiatlarında sanat açısından gerekli özelliklerin bulunup bulunmadığı, doğuştan getirdikleri sanat zevk ve kabiliyetinin genel sanat durumlarına etkisi şeklinde özetleyebileceğimiz geniş bir perspektifle dikkatlere sunulur. Tezkireci tanıtma ve değerlendirmelerini yaparken, kendi çağının kıymet hükümlerini ve bu hükümlerin ifadesi olan kelime ve tabirleri sıkça kullanır. Bunlar *icâd, ibdâ, ihtirâ; tasarruf, bedîhe-gû; cevdet, cevdet-i tab’; hiddet, sūr’at, titizlik, sebûk-tâz, sebûk-tynet, tab’-ı âteş-pâre; pür-gû; cevelân, cevelân-ı tab’; dikkat, dakîk, dakîka-şinâs, dakîka-dân, mû-şikâf, hurde-bîn, hurde-gîr, nakkâd, suhan-senc, suhan-ârâ ve vezn-i tab’* gibi ifade kalıplarını kapsar. Genel ve soyut çerçevede kalan bu değerlendirmelerin oranı, tezkireden tezkireye değişebileceği gibi, aynı tezkiredeki şairler arasında bile farklılık arz eder, ancak tezkire yazarları şairlerin doğuştan sanatkar bir mizaçla dünyaya gelmeleri konusu üzerinde ısrarla dururlar. Bütün bu değerlendirmelerde şairin hangi eserinden hareket edildiği belli olmadığı için, tezkire dili bağlamında değerlendirilebilecek bu kalıp ifadeler, ancak kendi kaideleri ve kendine mahsus tenkid terminolojisi içinde bir anlam kazanır.

Bu makalede, 18. yy. tezkireleri örneğinde şairlerin edebî şahsiyetini ve sanat kıymetini ortaya koyan bu ifade kalıpları, kendi mânâ kâinatları ve değerlendirme metodu çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tezkireler, şair yaratılış, tenkid terminolojisi, ifade kalıpları. 18. yy.

Abstract

In addition to the biographical information and evaluations of the poets, the information and introductions that reveal their literary personalities and artistic capacities are also included in the Tezkires. These are presented with a broad perspective that we can summarize as the relationship between the artistic powers of poets and their creation, whether they have the necessary qualities in their nature in terms of art, and the effect of their innate artistic taste and talent on general artistic situations. While introducing and evaluating the author, tezkire writer frequently uses the value provisions of his age and the words and phrases that are the expressions of these provisions. These cover expression patterns such as *icâd*, *ibdâ*, *ihtirâ*; *tasarruf*; *bedihe-gû*; *cevdet*, *cevdet-i tab'*; *hiddet*, *sür'at*, *titizlik*, *sebük-tâz*, *sebük-tıynet*, *tab'-ı âteş-pâre*; *pür-gû*; *cevelân*, *cevelân-ı tab'*; *dikkat*, *dakîk*, *dakîka-şinâs*, *dakîka-dân*, *mû-şikâf*, *hurde-bîn*, *hurde-gir*; *nakkâd*, *suhan-senc*, *suhan-ârâ* ve *vezn-i tab'*. The proportion of these evaluations, which remains in general and abstract frameworks, can change from tezkire to tezkire, as well as among the poets in the same tezkire, however tezkire writers insistently point out that poets were born with an artistic temperament. Since it is not clear which work of the poet is based on in all these evaluations, these stereotypical expressions that can be evaluated in the context of the tezkire language gain a meaning only within their sui generis rules and their own criticism terminology.

In this article, these expression patterns, which reveal the literary personality and artistic value of poets in the sample of 18th century tezkires, will be examined within the framework of their own meaning universes and evaluation method.

Keywords: Tezkires, creation as a poet, criticism terminology, expression patterns, 18th century.

Tezkirelerde şairlerin yaratılış hâli ve tabiî sanat gücüne dayanan değerlendirmeler, şairin bizzat kendisinin şiir sanatıyla ilgili gayret ve faaliyetlerini kapsar. Şairlerin bu yoldaki çalışma ve başarıları, bazı tavsif ve takdirler aracılığıyla dikkatlere sunulmaktadır. Tezkireciler şairlerin doğuştan getirdikleri sanat güç, kapasite ve kabiliyetini kullanma beceri ve başarısı üzerinde ısrarla dururlar. Hatta bu konuda yer yer şairlerin eserlerine başvurdukları durumlar da vardır.

Tezkirelerde şairlerin tabiî sanat güçleriyle ilgili yaratıcılık hâli ve kabiliyetleri, **icâd**, **ibdâ** ve **ihtirâ** kelimeleriyle ifade edilir. Tezkirecilerin bu tabirler etrafında kümelenen yaratıcılıktan kastettikleri mânâyı, şairin kendisine has olması; sanatında bazı kelime, mefhum, mazmun ve ilim dallarının kullanılması hususunda öncelik hâli taşıması; şiir sanatına getirdiği yenilik ve değişiklikler, şeklinde özetlemek mümkündür. Bu kabil tanıtımlarda, tezkireciler şairlerin eserlerinden isim, konu ve tür belirttikleri için, bu nitelikler bir ölçüde netleşerek, müşahhas bir anlam hüviyeti kazanır. Şairlerin yaratıcılığıyla ilgili olarak ele alınan konuların başında, özellikle şiiri öven, ona ayrıcalık ve orijinallik kazandıran mânâ ve hayâl unsurları gelir.

18. yy. tezkirecilerinden olan **Safâyi**¹, şairin yaratıcılığı üzerine yaptığı tanıtımlarda, **icâd** ve **ihtirâ** kelimelerini kullanmak suretiyle bazen kısa, bazen de şairin eserlerinden örnekler göstererek ayrıntılı bilgiler verir. Emrî için; “... *Kenzü'l-İnşâ nâmında te'lîfi rakam-zede-i kilik-i ihtirâ'ı olduğu subh-ı sâdik gibi rûşen ü hüveydâ ve zalâm-ı reybden müberrâdır ...*” (22b/73); Âgâh için; “... *gerçekden icâd-ı ma'nâya kâdir...*” (31a/93); Reşîd için; “... *fenn-i mûsikîde küllî mahâreti ve müceddeden beste vü ihtirâ'a kudreti olmağla haylice pesendîde-i cihân olmuştur ...*” (109b/257); Râkım için; “... *merkûma bir mikdâr sevdâ-zedelik el verip mestâne-reviş ve divâne-meniş olmağla eş'ârı dahi perişândır. Fî'l-cümle şive-i ma'nâdan hâli değildir. Bu bir kaç beyt-i dil-firîb ol zât-ı edîbin rakam-zede-i kilik-i ihtirâ'ı olan âsârlarındandır ki bu mahalle terkîm kulındı ...*” (111b/262); Ferdî için; “... *ma'ârife dâ'ir ba'zı ihtirâ'ı ve fenn-i târih ü lugazda ziyâde nâm u şânı vardır. Cümle-i âsârından Şâd-nâme bin beyt mikdârı bir manzûmesi ve dahi Esmâ-i Bilâd ismiyle müsemmâ manzûm bir te'lîfi vardır. Ol manzumenin bir mikdârı bu mahalle tahrir olundu...*” (224a-224b/481) Bunlardan başka Hafız (59b/153) ve Rıza'nın (110a/259) “fenn-i mûsikîde” olan yaratıcılıklarından da bahseder.

Sâlim de yine aynı kelimeleri kullanarak şairlerin yaratıcılıklarını, özellik arz eden yönleriyle dikkatlere sunar. Rahîmî'de; “... *Şî'r ü inşâsı zât-ı şerîfi gibi bî-nazîr bir merd-i hoş-sohbet ü nazîk-ta'bir olup fehm ü firâseti tefrîk-i nükte-i şef'-i vitre kâdir ve 'akl ü kuyâseti ihtirâ'-ı muhayyilât-ı ma'ânîye mübâdir bir vücûd-ı bî-nazîrdir. Bu güftâr ol şâ'ir-i sihr-âsârın cümle-i âsârındandır ki Mevlevî şeyhi sâbiku't-terceme Enîs Efendi “... kat kat helâl olsun” matla'ını inşâd etdiklerinde bunların dahi tanzirde reşahât-ı kilik-i bedî'iyü'l-ihtirâ'ları bu vech üzre cünbüş-nümâ-yı hüsn-i ta'bîr olmuş idi ...*” (99b/337); Reşîd için; “... *Asrın şu'arâsının ma'dûdlarından bir vücûd-ı bih-bûd olduklarından mâ-'adâ fenn-i mûsikîde dahi mahâreti ve âvâze-i lezîzinin be-gâyet halâveti olup ol fenn-i azîzü'l-hâl(ü) sa'bû'l-menâlde üstâd-ı mâhir ve müceddeden beste ihtirâ'ına kâdir bir şâ'ir-i hüner-mübâdirdir ...*” (102b/351)

¹ Not: Buradan itibaren verilen örnekler dipnotta gösterilen tezkirelerden alınmıştır. Parantez içindeki ilk rakam ve harf varak numarasını, kesme işaretinden sonraki rakam ise eserin sayfa numarasını karşılamaktadır. Bk. Mustafa Safâyi Efendi, *Tezkire-i Safâyi (Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'idü'l-Eş'âr)*, *İnceleme-Metin-İndeks*, hzl. Doç.Dr.Pervin Çapan, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2005, 750s.; Tezkiretü'ş-Şu'arâ,*Sâlim Efendi*, hzl. Prof. Dr. Adnan İnce, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2005, 756s.; *İsmail Belig*, *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*, hzl. Prof. Dr. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 1999, XXXVI+554s.; *Râmiz ve Âdâb-ı Zuraîfâ'sı*, hzl. Dr. Sadık Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994, 401s.; *Esrar Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye*, hzl. Dr. İlhan Genç, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2000, 596 s.

Râmiz'in de şairlerin **icâd-ı mâ'nâ** yönündeki kabiliyet ve başarılarına ehemmiyet verdiği ve Es'ad, İkbâl, Âgâh-ı Diger, Berâî, Fâ'iz-i Diger ve Visâlî'yi bu açıdan değerlendirdiği görülmektedir. İkbâl'de; "... *fenn-i nücûmda mahâreti ve her ulûmda liyâkati zâhir ü âşikâr ve be-tahsis şî'r ü inşâda icâd-ı ma'nâyâ kâdir serî'ül-kalem bir şâ'ir-i nâmdâr idiler ...*" (5a/13); Berâî için; "... *Hâlen şu'arâ-yı asrımızdan suhan-ı dil-cû ile bir şâ'ir-i pâkîze-gû olup berâ't-i istihlâl üzre şî'r ü inşâyâ kâdir ve icâd-ı tâze-mazmûna kudreti zâhir bir şâ'ir-i mâhirdir ...*" (12b/36) Ayrıca Hasîb-i Diger, Seyyid-i Diger ve Musîb'in *ihtirâ'* sahibi olduklarından da bahsederek Hasîb-i Diger maddesinde şairi; "... *bir şâ'ir-i mâhir-i pür-dâniş ü ma'rifet olup nev-zebân-ı eş'âr-ı dürrerbâr ile akrânının bülend ü mümtazı ve inşâ-yı letâfet-ârâ ile emsâlinin fâ'ik ü ser-efrâzı olup şî'r ü inşâları kelâm,ı belâgat-encâmları nefis ü a'lâ ihtirâ'-ı suhana kudreti zâhir meclis-ârâ sohbetleri zevk-bahş-ı müstemi'ân bir zât-ı bî-nazîr ü bî-hemtâ olduklarından mâ-'adâ ... lisân-ı tasavvufa vâkıf sâf derûn ve ârif bir vücûd-ı mütevekkil ve ba'zan letâyif ü mazmûna mâ'il ve pür-gû-tabî'at bir şâ'ir-i şîrin-şemâ'il idiler ...*" (26a/76), şeklinde övgü ve takdir ifade eden kelimelerle tanıtır.

Tezkire terminolojisi içinde **tasarruf** kelimesi, "sanatla ilgili her türlü unsuru yerinde kullanabilme, alışılmışın dışında orijinal olana ulaşma hâli ve kabiliyeti"nin açıklayıcısı konumundadır. Bu özellik de şaire has yaratıcılıkla yakın anlamlar taşır. **Safâyî** ve **Sâlim**'de tespit edilen örnekler, kelimenin yukarıda verilen tanımıyla birleşmektedir. **Safâyî**'nin Vâkıf'da; "... *nev-sinn iken eş'âra dest-res bulmuşdur. Ma'ârif-i cüz'iyeye ve külliyyede mâhir tasarrufât-ı eş'âra kâdir şâ'ir oğlu şâ'irdir ...*" (330a/710); **Sâlim**'in Dürri-i Diger'de "... *ol şehrin zurafâsından bir merd-i nezâketkârı olup ebkâr-ı efkâr merdâne murâd üzre tasarrufa kâdir tab'ı çalak bir şâ'ir-i suhan-ı hâzırdır ...*" (87b/306), şeklindeki tanıtları bu kabildir.

Bedîhe-gû tabiri, "bir şiiri (sadece bir beyti veya kıt'ayı) uzun uzun düşünmeksizin, yerinde, ânında, zevke ve arzuya uygun olmak şartıyla, '**göz açıp yumuncaya kadar**', '**ân-ı yesir**' de, '**der-hâl**' ve '**bî-tekellûf**' söyleyebilme hâli ve kabiliyeti" şeklinde tanımlanabilir. Halk şiirindeki **irticâl/doğaçlama** ile faâliyet ve fonksiyon itibarıyla birleşen bu tabir, bir ölçüde şairin **hiddet**, **sür'at** ve **tizliği** ile de alakalıdır. Tezkirelerde bu özelliğe sahip olan şairlerden övgüyle bahsedilerek şiirlerinden örnekler verilir. **Safâyî**'de Şermî, Nazîrî, Nâtık, Vehbî; **Sâlim**'de Sâlim-i Râkım-ı Hurûf, Şerif, Şermî-i Diger, Şefik, İzzet Beg, Fâmî, Fasîhî-i Diger; **Esrar Dede**'de Âdem Dede Efendi, Derviş Hilmi ve Yahya Dede bu yönleriyle tanıtılmıştır. **Safâyî**'nin Nâtık için; "... *İstanbul'da mehâbîb-i devrândan Haleblî-zâde denmekle meşhûr-ı cihân olan*

*civân-ı nâzik-endâmı gördüğü anda **bedîhî** bu gazeli nazm etmekle bu mahalle tahrir olundu ...*” (292a-292b/627) Vehbî için; “... *elhâk elsine-i selâsede nazm u nesre kâdir **bedîhe-gûluk**da misli nâdir şâ‘ir-i zîver-azmâ ve münşî-i tâze-edâdır ...*” (329a/706) **Sâlim**’in kendi biyografisini verdiği Sâlim-i Râkîmu’l-hurûf maddesinde; “... *sene bin yüz yigirmi altı târihinde ‘abd-i fakîr Galata kâzısı iken erbâ’a günü dîvânda merhûm Şehid Ali Paşa; ‘efkâra düşürdü yâre düşürdü’ zemzemesinde bir gazelcik olsa deyü buyurdıklarında dîvân tamam olmadın bu gazeli **bedîheten** keşide-i silk-i tahrir eyleyip huzûr-ı âlilerine arz olunmuş idi ...*” (118b/391-392); Şerîf için; “... *Asrın şu‘arâsından ve vaktin zurafâsındandır. Hâle münâsib kâle bâzû-yı iktidârî zahmet-keşide olmayan **bedîhiyye-gûyândandır ...***”(130a/423); **Esrar Dede**’nin Âdem Dede Efendi’de; “... *vüzerâdan İbşîr Paşa kendilerün da’vet idüp teşrîflerinde ‘örf-i nahveti cünbân olup adem-i meyyâlâtı nümâyân oldukda Şeyh-i Mûmâ-ileyh alâ-eserihî rucu’ buyurdukda vezîr-i mağrûr-ı mezkûr nâdim olup havass-ı ittibâ’ından berîn-i isrâ eyleyüp rucû’ların niyâz eyledükde **bi’l-bedâhe** bu beyt-i nâzenîni gûyâ olmuşlardır ...*” (3b/15) Dervîş Hilmi için; “... *Kerâmetlu Dede Efendimiz rivâyet buyururlar ki kendülerle hem-dem olan ihvân-ı zamânımızdan telakkî-kerdemizdür ki Sâhil-nâme-i Fennî’ye nazar itmeksizin nazîre söyledim dimiş. Sebebi su’âl olundukda Fennî merhûmla tabî’atlarımız muhâlîfdür. Tevârüd itmeyeceğimi bilürem, diyü cevâb virmişler. Fi’l-hakîka merkûmla aslâ tevârüdları yokdur. Lakin bu rûtbe tabî’at-şinâsî ve suhan-dânî ki gâyetle kusvâ ve nazar olınsa **bedîhe-gûluk** mesleğine sülûkları hüveydâdur ...*” (27b/128-129); Yahyâ Dede’de; “... *Ve vilâyet-i Bağdâd’dan Ebû Bekîr Paşanın bir tâzesi cirîd-bâzlık esnâsında çeşmi zahm-zede-i rûzgâr olmağla **bi’l-bedâhe** bu kit’a-i garrâ ile tesliyye-fermâ olmuşlardır ...*” (119b/533)

Bedîhe-gû ifadesinin tanımında geçen **der-hâl**, **ân-ı yesîrde** ve **bî-tekellûf** gibi ifadelerin geçtiği bazı örneklerde **bedîhe-gû** kelimesi yoktur, ancak bu özellik söz konusu kelimeler aracılığıyla sezdirilmiştir. Bu kelimelerden ‘*hemen, şimdi, o anda*’ anlamındaki **der-hâl**, **Sâlim**’de üç ayrı maddede yer alır. Birri-i Attâr’da; “...*Mütercem-i mezkûru yârânından ba’zı ehl-i tabî’at bezmgâh-ı ülfetlerine bu manzum tezkire ile da’vet eylediklerinde zîr-i mektûb-ı da’vet-i yârân-ı sadâkatkâra **der-hâl** bu cevâbı yazıp i’tizâr eylemişdir...*” (63a/243); Subhî’de; “... *sâhibü’t-terceme ile ol asrda arpa emîni olan şahs bir mikdar miyânelerinde ba’zı mertebe mukâvele gûzerân eyleyip... kelâmından mutazaccır ve mütercem-i mezkûra dahi merkûmun tarafından ba’zı arpasıyla atı çekiştirmek bi’t-tab’ mâ‘il olan yârân vasıtasıyla bir vâfir kelâm-ı nâ-şâyân ilkâ olunduğundan hâtır-ı mütercem-i merkûma bi’l-cümle igbirâr gelip emîr-i mezbûr tarafından vâkı’-ı hâli istihbâr eyledikde tebri’e-i zimmet eyleyip bi’l-küllîye*

sûret-i inkârda reftâr ile i'tizâr eyledikte **der-hâl** bu beyti bir varak-pâreye tahrir edip taraf-ı emîne irsâl eylemişler idi. Beyt:

Âhirde bir yemin veririz etsin ihtirâz

Arpa emîni hâsılı göstermesin cevâz ...” (142a/454-455)

Na'imâ için; “... mütercem-i nâzik-kelâm vüzerâ-i kirâmdan bir zât-ı pür-ihtrâmıda ferşide olmuş bir eyüce ihrâm görüp **der-hâl** ol makâmıda bu güftâr ile ihrâm-ı merkûmu cerr etmeğe kuyâm eylemişlerdi ...” (225a/676)

‘Bir göz yumup açıncaya kadar’ ve ‘ân-ı yesîr’ de (çok kısa zamanda ve kolayca) şiir söyleyebilme hâlî de, aynı çerçevede değerlendirilebilir.

Sâlim’in Dürrî için; “... husûsâ târih-güyâlıkda muvaffakun min-indi’llâh olup katı cüz’i âzmâyış-i tab’la **ân-ı yesirde** bir göz yumup açınca bî-hemtâ bir târih-i bî-nazîr ederlerdi ...” (86a/302); Sadîk’de; “... **ân-ı yesirde** hiddet-i zihn ve kuvvet-i zekâsı sebebi ile şi’r ü inşâda dahi bî-adîl olup ...” (144b/460); Nedîm-i Tâze-Zebân için; “... El-hâsil tabî’at-ı pâkîzesi be-gâyet âlî bir şâ’ir-i mûmârisü’l-fenn ü lâ’übâlî olup **ân-ı yesirde** hezâr tâze suhana kâdir ve her memdûhun lâyık-ı vasfı güftâr-senc olur bir şâ’ir-i mâhirdir ...” (219b/661)

Râmiz’in Hayâtî için; “... merhûm-ı mezbûr egerçi yek-‘ayn idi. Lâkin dîde-i tabî’atı be-gâyet güşâde olup bînâ-yı çeşm-i yektâsı kuhl-ı cevâhir-i irfân ile rûşenâ olan hurde-bîn ve yek-nazarda **bir göz yumup açınca** bir gazel-i bihterîn ihtirâ’ına kâdir sohbet ü kelâmı gibi nazm u inşâları latîf elsine-i selâsede mahâreti zâhir bir şâ’ir-i sihr-âferin olmağla ...” (29b/86) **Bî-tekellüf** ise ‘külfetsiz, sıkıntısız, tabî olarak ve zorlanmadan şiir söyleyebilme’ özelliğidir. **Safâyî**’nin Sâbit maddesinde; “... eş’ârî tâze ve güftârî **tekellüfden** âzâde şâ’ir-i mümtâzdır ...” (47b/125); Feyzî’de; “...Nâzikâne eş’ârî ve **bî-tekellüfâne** güftârî vardır. Halâvet-i suhan-ı âbdârî ruh-perver ve letâfet-i nazm-ı sihr-kân şevk-âver-i nezâketdir ...” (229a/495); **Sâlim**’in Şehdî için; “... tûl-i ömrden kâm-revâ olmak hasebi ile yâd-daştı vâfir fenn-i suhanda mâhir **bî-tekellüf** söyler bir şâ’irdir ...” (134a/434)

Cevdet ve cevdet-i tâb’ ifadeleri tezkire terminolojisi içinde; “başta eser olmak üzere, çeşitli sanat faaliyet ve unsurlarında şairin yaratılışının verimlilik ve gürlüğü ile kısırlıktan uzaklığını” (Tolasa 1983: 222) karşılar. Çalışmaya esas alınan tezkirelerde bu ifade kalıbı ile verilen bir örnek yoktur, ancak bu çerçevedeki bilgiler **icâd, ibdâ, ihtirâ** ve **pür-gû** kelimeleri üzerinden dikkatlere sunulmuştur.

Tezkirelerde **hiddet**, **sür'at**, **tizlik**, **sebük-tâz**, **sebük-tıynet**, ve **tab'-ı âteş-pâre** şeklindeki ifade kalıplarının tamamı, 'şairlerin yaratma faâliyeti sırasındaki çabukluk, kolay ve serî üretme hâlleri'ni karşılamak üzere kullanılmaktadır. **Hiddet**'in, lûgat anlamı 'keskinlik'tir. Genellikle sanatçı mizacın en mühim parçası olan 'zihin' ve 'zihin gücü' nü ifade etmek üzere kullanılır. Bu özellikle ilgili olarak **Sâlim**'de tespit edilen bir örnek kelimenin anlamını daha iyi ortaya koyar. Vâsıf için; "... Egerçi bir **âteş-pâre** şâ'ir-i bî-hemâl ve **hiddet-i zihni** maksûd u merâma ceriyyü'l-intikâl idi ..." (230a/689) **'Tîz'** sıfatı ise, **'tîz-kâr'** ve **'tîz-şitâb'** gibi yapılarda karşımıza çıkar. Tezkire terminolojisi içinde lûgat anlamından farklı bir kullanıma rastlanılmadı, ancak genellikle eser meydana getirmedeki çabukluk bu sıfat aracılığıyla dikkatlere sunulmuştur. **Sâlim**'de Ülfetî-i Nâ-Murâd maddesinde; "... eş'âr u ma'ârif taraflı dahi oldukça ma'mûr ve ma'rifetden behredâr husûsa bir emre mâ-hazar târîh-güyâlıkda pür-meşk ü **tîzkâr** idi ..." (48a/208-209) denilmektedir. **Safâiyî**'de Edîb ve Fehmî maddelerinde **'sebük-tâz'**, tabiri, şairin yaratma faaliyeti içinde olumlu bir özellik arz ederken, **Sâlim**'de **'sebük-tıynet'** kelimesiyle, 'aceleci ve telaşlı bir yaratılış hâlî'nin ifade edildiği görülür. Hatta tezkireci bu hâlî şair yaratılış bağlamında menfî bir durum olarak değerlendirir. Lisânî için; "... Lisânı mazbût olmadık bir şâ'ir-i turfa-hey'et ve diline her ne gelirse söyler makûlesinden bir şahs-ı **sebük-tıynet** idi ..." (198b/602); **Râmiz**'de de ifade **'sebük-rev'** şeklinde karşımıza çıkar. Azmî için; "...merhûm-ı merkûm dâniş ü irfân ile ma'lûm şî'r ü inşâya âşinâ müntesib-i tarîkat-i aliyye hoş-sohbet bir zât-ı **sebük-rev** ü şîrîn-edâ idi ..." (75b/224) Bunlardan başka, şair yaratılışın eser yaratma hususunda gösterdiği sürat, çabukluk ve sertliği ifade etmek üzere, özellikle **Sâlim**, **Beliğ** ve **Râmiz**'de kullanılan **'âteş-pâre-tabî'at'** ifade kalıbı da önem arz eder. **Sâlim** Edîb-i Diger, Fethî, Ferdî, Fehmî ve Lem'î yi, bu özelliğe sâhip olarak gösterir. Fethî için; "... Zihni gibi lisânı hadîd ve akvâli gibi ef'âli sedîd olan zâtlardan meşhûr-ı cümle-i kâ'inât **âteş-pâre tabî'at** bir şâ'ir-i hüceste-simât idi ..." (175a/540); Ferdî'de; "... Husûsâ lugaz-gûlukda muvaffak u tîzkâr ve **tab'-ı âteş-pâresi** ol vâdîde pür-iktidâr idi ..." (177a/546); **Beliğ** Şâhid maddesinde şairin 'Şifâ'iyye' başlıklı bir şiirini de kaydeder. Bu şiirin bir beytinde **"âteş-pâre-tabî'at"** tabirini açıklayan bir ifade tespit edildi.

"Fevc-i nazmın çün şerer ceylân iderdi bezmde

Hem-nişin olsa bir âteş-pâre-i germ-âşinâ..." (39b/174);

Râmiz ise Haşmet ve Zîver için bu ifadeyi kullanır. Haşmet'de; "... İnsâf olursa **âteş-pâre-tabî'at** ve şî'r ü inşâda yek-tâ-süvâr-ı pehnâ-yı mahâret bir şâ'ir-i mâhir-i zî-vakâr u haşmet olup ..." (27a/79)

Pür-gû kelimesinin lûgat anlamı ‘çok konuşan, geveze’dir. Tezkire terminolojisi içinde ‘çok yazan, çok eser veren, velûd’ şairler için kullanıldığını görülür. **Safâyî** bu özelliğin şair yaratılışla ilgili yönlerini değerlendirerek Sa’îd, Adlî, Fahrî ve Vâsık’ın ‘**pür-gû**’luklarından bahseder. Fahrî için; “... bir şâ’ir-i **pür-gû** olup eş’ârı şive-engîz-i letâfet ve güftârı neşve-âmiz-i belâgatdir. Nazm-ı dîl-firîbi nâzikâne ve suhan-ı şîrîni âşîkânedir. Mecmû’-ı eş’ârı bir yere telfîk olursa birkaç dîvân olur idi. Lakin mezbûrun tünd-bâd-ı mihnetden evrâk-ı mecmû’a-i âsârı safâ-yı hâtır-ı âşîk gibi perişân olmuştur ...” (231a/500), diyerek şairin sanat seviyesine dair bilgiler verir, ancak şairin çok yazması **Safâyî**’ye göre olumsuz bir netice vermiş, bunlar toplanıp bir araya getirilememiştir. Vâsık’ı da benzer ifadelerle değerlendirir. “... Şâ’ir-i merkûmun tûtî-i tab’-ı şîrin-keîâmı şol kadar **pür-gû**dur ki eş’ârı bir kaç dîvân olmağla mütehammildür. Kîlk-i intizâm-ı hâli gibi evrâk-ı âsârı perişandır ...” (326a/701); **Safâyî** Nâcî’nin de çok eser yazdığından bahsederken ‘**katı çok**’ ifadesini kullanır. “... hoş-nüvis olmağla **katı çok** kitâbet etmişdir ...” (314a/677); **Sâlim**’de ‘**pür-gû**’luk olumlu yönden değerlendirilmiştir. Emîrî, Belîğ-i Diger, Dürri, Tâ’ib, Refî’a, Âsım, Fâmî ve Mâdih maddelerinde şairlerin bu özelliğe sahip oldukları belirtilmiştir. Âsım’da; “... Eş’âr-ı melâhat-nisârı mâye-i neşât-ı hâtır ve güftâr-ı letâfet-şî’ârı pesendide-i esâgir ü ekâbirdir. Asrın gülistân-ı ma’ârifde **pür-gû** olan şu’arâsından mazmûn-şînâs ve kadr-âşînâ bir bülbül-i gûyâ-yı bâğ-ı hüsn ü edâdır. (154a/485); Fâmî için; “... mütercem-i mezkûr aaleb-i fenni olan ilm-i ferâyizde gâyet ma’mûr olup gülşen-i nazmın bülbül-i **pür-gû**su ve bâğ-ı ma’rifetin pür-gonca-i hoş-bûsu olduğundan ferâyizde üç bin beyt mikdârı bir manzûmesi olduğu meşhûrdur ...” (174b/539); Yine **Sâlim**’in ‘pür-gû’ ifadesinin yerine ‘**katı çok, hadd ü gâyet ve bisyâr-güftâr**’ şeklindeki kullanımları da vardır. Birri-i Attar için; “... katı pâkîze-güftâr ve nemegîn bir eser-i melâhat-şî’ârıdır ve dahi şu’arâ-yı zamânedeki **katı çok** pâkîze-gûyân tanzîr eylemişdir ve çok esere muvaffak olmuş bir şâ’ir-i bî-nazîrdur ...” (63b/244); Dürri’de; “... Âsârına nihâyet ve eş’ârına hadd ü gâyet yokdur ...” (87a/305); Feyzî-i Diger için; “... Türkî eş’ârı güzel iltifâta şâyân u mahal bir bî-tekellûf bir şâ’ir-i **bisyâr-güftâr** idi ...” (189b/576); Vâhib’de; “... Hakkâ ki kelâmı mevzûn zâtı nâdire-gûn olan erbâb-ı ma’ârifden olup kasâ’id ü gazaliyyât u kıta’âtına nihâyet ve ceste ceste bi-hasebi’l-iktizâ güftâr-senc olduğu eş’âra **hadd ü gâyet** yokdur ...” (228b/686); **Belîğ**’in Cem’î Efendi maddesinde, şairin dîvânından verdiği bir beyitte ‘pür-gû’ şeklindeki kullanım görülmektedir.

“Sahbâ virür ammâ suhan-ı bî-bedel almaz

Mey-hâneci ey şâ’ir-i **pür-gû** gazel almaz...” (13b/59)

Râmiz'de '**pür-gû**' oluş hâli çerçevesinde değerlendirilen şair sayısı oldukça fazladır. Bunları Tevfik-i Diger, Câzim, Hâfız, Hâkim, Dâniş, Râtib Paşa, Râzî Efendi, Râmiz-i Diger, Re'fet-i Diger, Rahîmî, Sâcidî; Sâlik-i Diger, Sırrî-i Diger, Seyyid-i Diger, Afvî ve Lebîb şeklinde sıralamak mümkündür. Câzim'de "... Eş'âr-ı nâzikâneleri bî-mânend **pür-gû**-tabî'at bir şâ'ir-i mâhir-i dil-pesend olmağla ..." (20a/59); Hâfız için; "... fenn-i târihde be-gâyet mahâret ile meşhûr **pür-gû** ve târihleri tahsin-kerde-i cihân bir şâ'ir-i dil-cû idiler ..." (23a/67); Lebîb'de; "... şî'r ü inşâda müşârik-i emsâl ü **pür-gû** edîb ü lebib bir şâ'ir-i dil-cû şîrîn-makâl idi ..." (85b/260) Örneklerde görüldüğü üzere, **Râmiz** de 'pür-gûluk' konusunda olumlu kanâatlar taşımaktadır.

Cevelân (-ı tab') **Safâyî**'nin bir, **Sâlim**'in beş şairde değerlendirme zemini olarak aldığı bir ifade kalıbıdır ve lügat karşılığı 'dönmek, dolaşmak' olmakla birlikte, tezkire terminolojisi içinde, 'şairin yaratılışında bulunan veya bulunması gereken hareketlilik, yaratma gücü ve zenginliği'ni karşılamaktadır. **Safâyî**'nin Sâmi'î için; "... bâ-husûs mi'mâr-ı şî'r ü inşâda kümeyt-i mutallakü'l-inân-ı hâme-i cādû-rakamı **cevelân ve deverân** etmişdir ..." (120b/276); **Sâlim** Sâcidî maddesinde şairin eğitim ve öğreniminde gösterdiği üstün gayret ve faaliyeti ifade etmek üzere bu kelimeyi kullanır. "... esb-i **cevelân-gîr-i tab'-ı** sebük-reftârî tîz-pervâz-ı deşt-i pehnâ-yı fazl u eẓzâl-i bî-add ü ihsâ olan ..." (114a/379); Yine bazı değerlendirmelerinde bu ifade kalıbını şairin sanat dalları ve şiir sanatındaki faâliyet gücü ve hareketliliğini karşılamak üzere kullanır. Şâhî'de; "... **cevlân-ı tab'** ile bir çâpük-süvâr-ı deşt-i irfân ve bir merd-i meydân-ı suhandânândır ..." (128a/417); Feyzî için; "... nat'-ı hayâlde zihn-i ferzânesi kimesnenin mağlûb-ı ta'lîm ü imdâdı olmayıp kendi esb-i **cevlân-gîr-i** karîhasın dil-hvâhı üzre reftâr etdirmekle her fende ri'âyet-i mesâs ve tîh-i beyânda piyâde bir suhan-sâdeye nice akbiye-i iktibâs ile ilbâs-ı libâs edip ..." (185a/565); Nazîm için; "... Hâlâ müretteb Dîvân'ı ve harîr-bâf-ı nesc-i edâsı olmak müte'azzir olan zemînlerde **tab'ının cevlânı** olduğundan gayrı yalnız na't-ı Nebevîde her harfî câmi' ber-kâ'ide müretteb Dîvân'ı vardır. Hâsılı vücûdı mahz-ı bereket bir pîr-i pür-ma'rifetdir ..." (223a/670); Vehbî'de; "... şî'r ü inşâda sebk ü edâsı bî-hemtâ bir suhan-ârâdır ki ebyât u âsârı kendiyile bile terâzû-yı hayâline vezn olunsa kendiden berter u ziyâde ve sa'bû'l-menâl olan teng-zemîn ve mültezim kâfiyelerin deşt-i nutk u hüsn-edâsında eşheb-i **tab'-ı pür-cevlânı** hâzır u âmâdedir ..." (233b/701)

Tezkirelerde **dikkat**, **dakîk**, **dakika-şinâs**, **dakîka-dân**, **mû-şikâf**, **hurde-bîn** ve **hurde-gîr** ifade kalıplarının hemen hepsi, şairlerin 'yaratma faâliyeti içinde gösterdikleri dikkat, incelik ve itina üzerine yapılan takdir ve tavsifler de

kullanılmaktadır. Zihin ve muhayyilenin işleyiş gücünü ortaya koyan bu tabirlerden **‘dikkat’i, dikkat-perveriş, dikkat-azmâ ve pür-dikkat** şeklinde **Sâlim** üç şair için kullanılır. Ahmed Dede’de; “... *Semâ’-ı evvel-i mâ-lezime-i terakkî-i rif’at olan târem-i vâlâ-yı ma’rifetin kamer-i bedrî’l-büdûr-ı dânişi ve seb’-i semâvât-ı derecât-ı eفزâl olan sarf u nahv ve ma’ânî ve tefsîr ve hadîs ve fikh u hikemiyyâtın eفلâk ü hâk ve râmûz-ı rumûzunda zihni çâlâk olduğundan ol sipihrin mânend-i neyyîr-i a’zâm vâkıf-ı esrâr-ı dikkat-perverişidir ...*” (39b/191); Şefîk’te; “... *Edâsı muhayyel ü bî-bâk ve fikri dakîk zihn-i nakkâdı çâlâk bir zât-ı hüceste-idrâk idi... Bu güftâr-ı dil-ârâ ol şâ’ir-i dikkat-âzmânın zâde-i tab’-ı ra’nâlarındandır ...*” (132b/430), Fahrî’de; “... *San’at-ı bârîk-i hayâl-ender-hayâlden ibâret olan tabî’atı fahrî-pesend ve pür-dikkat bir tabî’at ve mikrâs-ı zihn-i hadîd-i pür-ma’rifetden bürûz eden tuhfe-i sînesi pür-behçet olup... Bu nazm-ı şîrîn şükûfezâr-ı gülistân-ı güftâr olan hadîka-i âsârlarında nesîm-i zekâ ile güşâyış bulan eş’ârlarındandır ...*” (176a/543)

“İnce, nâzik, itinalı” anlamındaki **dakîk** ifadesi ise **fikr-i dakîk** şeklinde, ‘düşünce inceliği’ni karşılamak üzere yine **Sâlim** tarafından Mûcib maddesinde kullanılmıştır. Şairin bulduğu ince hayâllerin, düşünce inceliğine sahip kimselerce bile anlaşılmasının zorluğundan ve aczinden söz edilmektedir. “... *Hakkâ ki zûr-ı bâzû-yı kuvvet-i tabî’iyye ile hayâl etdikleri mazmûn-ı bârîk mâ-verâsında tetebbu’-ı sahîh ile cüst (ü) cû olunsa fikr-i dakîk andan berter bir lafz-ı ma’nîdâr tedârikinde âciz ü fûrû-mânde olduğun evvelîn-i cümle-i kârda teslîm ü i’tirâf u ikrâr eder ...*” (203b/617)

Dakîka-şinâs ve **dakîka-dân** ifadeleri, “anlaşılması güç olan şeyi bilme” özelliğini karşılar. Bu çerçevede **Safâyî**’de bir ve **Sâlim**’de iki örnek vardır. **Safâyî**’nin Nâyî için; “... *ale’l-husûs envâ’-ı hutûtun dakîka-dânı olmağla hatt-ı ta’likde hâme-i âhenîn-i nây-ı nevâ-sâzı İmâd-ı beytû’l-eşrâk-ı cihândır. Hatta hatt-ı ta’like müte’allik zebânlarından sudûr eden ebyâtdan birkaç beyt-i latîf bu münâsebet ile bu mahalle tahrîr olundu ...*” (311a/669-670). **Sâlim**’de Sa’îd-i Diger için; “... *mahâdîm-i kirâmın lâzım-ı zât-ı sûtûde-sıfatı olan derece-i dakîka-şinâsiye vâsıl sâ’at-be-sâ’at münebbih-i her-intibâh olan sandûkatü’l-hayâl-i ma’ârifin her san’at-ı müy-ı bârîk-misâline selîka-cünbân-ı isti’dâd-ı kemâl olmağla... vaktin şu’arâ-yı pâk-güftârlarından bir zât-ı nükte-dân olmuşlardır ...*” (123a/402); Fethî’de; “... *bir nâzik çelebi olup metâ’-ı irfânı hoş-kumâş bir zât-ı dakîka-şinâs idi ...*” (175a/540)

Mû-şikâf ifadesi lûgatlarda, “her türlü ilim ve sanat konularında kılı kırk yaran, en ince ayrıntıyı bile ihmâl etmeyen” anlamında kaydedilmiştir. **Safâyî**’de Enis

maddesinde tespit edilen bir örnek, bu ifade kalıbının anlamını daha açık bir şekilde vermektedir. “... *Asrın cihân pehlevân-ı meydân-ı şi’r ü inşâ olan şâ’ir-i nâmdârından şem’-i dil-fürûz-ı bezm-i erkân-ı devlet olup fenn-i inşâda **mû-şikâf**-ı girîh-bend-i ma’nâ ve şîrîn-edâ olmağla...*” (22b/74)

Hurde-bîn, “ince, ufak şeyleri gören” anlamındadır. Şiir sanatıyla ilgili olarak bu ifade, şairin ince, nâzik ve hepsinden önemlisi dikkatli ve itinalı olmasını karşılar. **Sâlim**’de Nigâhî; “... *Serî’ü’l-kalem hoş-rakam **hurde-bîn** bir şâ’ir-i bihterîn idi ...*” (226a/678); Şeref-i Diger; “... **hurde-bîn** nâzik-kâr bir şâ’ir-i lâ’übâlî-reftârdır. Bu eser cümle-i âsârından nümüne-i pâkizedir. Beyt

“Yaparlar hasb-i hâlin iktizâ etdikçe ağzından

Şeref kâdir değilsin nazma sen yârân sağ olsun...” (130a/422)

şeklinde tanılırken, **Râmiz** de Râcih Big’in bu özelliğe sahip olduğunu kaydeder. “... **Hurde-bîn** ü pâkîze-hayâl ...” (36a/102)

Hurde-gîr ise, “sözde ayıp ve kusur arayan” anlamıyla, edebiyatta ve özellikle şiir sanatında üslûbun söz yönüyle ilgilidir. Şairin söze tasarrufta itina edip etmediği hususunu açıklar. **Sâlim**’de Fahri-i Diger; “... *bu güftâr-ı pür-san’at **hurde-gîr** olan tabî’atlarının âsâr-ı pür-behcetlerindedir ...*” (176a/543); Re’fet Beg; “... *tabî’at-ı pâki nâzik ü **hurde-gîr** bir vücûd-ı şerîf-i bî-nazîrdir ...*” (92b/319), şeklinde olumlu yönden değerlendirilirken, Fennî “... *Gerçi vâdî-i la’übâlîsinde öyle pek **hurde-gîr** değildir fe-ammâ yine eş’ârı mezeden hâlî değildir ...*” (184a/563), şeklinde, şairin üslûbunun söz ciheti kastedilerek bu ifade kalıbı ile olumsuz mânâda bir tenkid söz konusu edilmiştir.

Lûgat anlamı ‘ayarı düşük para ve altını fark eden’ olan **nakkâdlık**, tezkirelerde şairlerin yaratılışlarıyla ilgili seçme melekesine sahip oluş hâlini karşılar. **Nakkâd** yer yer ‘parlak’ anlamına gelen **vekkâdla** birlikte kullanılan bir sıfattır. Şair bu meleke yardımıyla iyiyi kötüden, güzeli çirkinden, değerliyi değersizden ayırabilme özelliği kazanır ve zihnî bir fonksiyon olduğu da açıktır. Şairlerin **nakkâdlık** vasfı ile ilgili olarak yalnız **Sâlim**’de bilgi ve değerlendirmeler vardır. Bu maddelerden biri olan Nâkîd-ı Diger’in mahlası ile bu vasfı örtüşmektedir. Es’ad-ı Diger, Ahmed Dede, Ahmed-i Diger (İshak H’âcesi), Ahmed-i Diger (Ahmed), Râmî Paşa, Ruhsat, Ziyâ, Nâkîd-ı Diger ve Yümnî bu açıdan değerlendirilmiştir. Bazılarını örnekleyecek olursak; Ahmed-i Diger için; “... *ve mu’ammâda dahi **zihn-i nakkâd**ları bî-nazîr olup pây-ı ankebût lafzından bî-tarîkı’t- tahlil Eyyüb ismine mu’ammâ eyledikleri şâhid-i*

müdde'adır ..." (44b/202); Ruhsat'da; "... *Gazel ü kasâyîd ü tevârihde **zihn-i nakkâd** ruhsat-dih-i isti'dâd olmuş bir zât-ı pâk-nihâddır ...*" (100b/345); Nâkîd-ı Diger için; "... *Hakkâ ki **zihn-i nakkâd** pür-isti'dâd bir zât-ı huçeste-simâtdır. Bu güftâr nakdü'l-vakt-i hâtırları olan eş'ârdandır ki bu meçelle-i celîleye tastîr için ihdâ-yı abd-i fakîr etmişler idi... Ve lehu*

"Sayrefî olsa n'ola nakd-i dil-i hûbâna

Zihn-i nakkâd ile her nükteye **nâkîd Nâkîd...**" (215b/649-650)

"Söz tartan" anlamındaki **suhan-senc**, **suhan-sencân** ve **güftâr-senc** ifadeleri ise yine **Sâlim** tarafından, şairin kelime seçiminde âdeta bir kuyumcu terazisi gibi olan dikkatini ve seçme melekesini ifade etmek üzere kullanılmıştır. Tespit edilen örnekler şairi takdim sırasında söylenmiş kısa birer tavsif ifadesi konumundadırlar. Hamdî-i Diger'de; "... *güftâra kâdir **suhan-sencân**-ı asrdan bir şâ'irdir ...*" (84b/297); Sadrî-i Diger için; "... *Bir **şâ'ir-i suhan-senc** olup ...*" (144a/459); İzzî'de; "*Ol **suhan-sencân**ın nâm-ı nâmîleri Süleymân olup ...*" (160b/503)

Suhan-ârâ da şiir sanatının söz cihetini ilgilendiren bir tavsiftir. "Sözü süsleyen" anlamındadır. **Esrar Dede** Derviş Fevrî'nin bir muhammesini bu çerçevede değerlendirmiştir. "... *bu muhammes-i ra'nâ eser-i tab'-ı dervîşâne-i **suhan-ârâ**larıdır ...*" (96/a-96/b).

Bunlardan başka **Sâlim**, yaratılışa has ve Tanrı vergisi bir "ölçülülük veya yaratılış ölçüsü"nü ifade etmek üzere **vezn-i tab'** ifadesini kullanır. Hakkı için; "... *Cümle-i fezâ'ülinden fazla dâd-ı Hudâ olan **vezn-i tab'-ı âlem-ârâ**ları makbûl ve memdûh-ı cemî'-i fuhûldür ...*" (82b/292); Vehbî için; "... *Zât-ı şerîfleri mâlik-nisâb-ı ma'ârif ve güftâr-ı latîfleri hayret-fermâ-yı her tab'-ı ârif olup nazm u nesrde talâkati vehebî vü dâd-ı Hudâ ve şî'r ü inşâda sebk ve edâsı bî-hemtâ bir **suhan-ârâ**dır ki ebyât u âsârı kendiyle bile terâzû-yı hayâline vezn olunsa kendiden berter ü ziyâde ...*" (233b/701) demek suretiyle şairin yaratılışının şairliğe uygunluğunu vurgulamıştır.

Sonuç olarak 18. yy. tezkireleri örneklemine yürütülen bu araştırma, tezkire yazarlarının şairlerin yaratılış özelliklerini değerlendirirken kullandıkları ifade kalıplarının, sayı ve çeşitlilik bakımından tezkirelere has terminolojiye katkıları yanında, biyografik bir tür olan tezkirelerin hem bir tenkid eseri hem de edebî eser olarak bu ifade kalıpları aracılığıyla yazıldıkları asrın tezkire dilinin oluşumunda önemli bir rol üstlendiğini göstermiştir. Gerçek anlamlarını içinde yer aldıkları

metinden hareketle bulabileceğimiz bu ifade kalıplarının bazıları, şairin doğuştan getirdiği mizaç ve karakterini, bazıları onun sanat kabiliyetini, bazıları ise sanatının yanı sıra diğer kabiliyetlerini, hatta şairin belirli bir sanat kültür ve seviyesinde olup olmadığı şeklinde özetlenebilecek niteliklerini karşılamaktadır.

Kaynaklar

- Erdem, Sadık (1994), *Râmiz ve Âdâb-ı Zurfâ'sı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Esrar Dede (2000), *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, haz. İlhan Genç, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- İsmail Belig (1999), *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*, haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Mustafa Safâyî Efendi (2005), *Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'idi'l-Eş'âr)*, *İnceleme- Metin-İndeks*, haz. Pervin Çapan, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Sâlim Efendi (2005), *Tezkiretü's-Şu'arâ*, haz. Adnan İnce, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Tolasa, Harun (1983), *Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. yy.'da Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, İzmir: Ege Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.